

CAPUT XVI.

De Cardinalibus.

De Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, ut Joanni Calvino etiam de hoc ordine Clericorum breviter respondeamus. Dicemus autem primo, de antiquitate et significatione nominis Cardinalium. Secundo, de antiquitate et varietate officii Cardinalium. Tertio, de comparatione Cardinalium cum Episcopis : Hæc enim tria Calvino attingit, lib. IV Institut. cap. 7. §. 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Alvarum Pelagium, lib. II de planctu Ecclesiæ, art. 46. Augustin. Triumphum in summa de potest. Ecclesiæ, quæst. 102. Thomam Waldensem lib. II doctrinalis fidei, art. 3. cap. 34. Joan. de Turrecremata lib. I summæ de Ecclesiâ, cap. 81, 82, 83 et 84. S. Antonium in summa Theologica, 3. par. tit. 21. Joan. Antonium Delphinum lib. II de Ecclesiâ. Ex Canonistis, Andrea Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Jacobatum lib. I de Conciliis, art. 12. et Joannem Hieronymum Albanum in lib. de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Panvinum in libello de Episcopatibus, Titulis et Diaconis Cardinalium.

Ut igitur a primo incipiamus, Calvino loco notato, ante Gregorii tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium : At in Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. legimus septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesiâ. Præcessit autem Sylvester Gregorium annis fere trecentis; neque tamen tunc primum cœpit hoc nomen. Non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solum jussit ut præter Cardinales Diaconos Romanæ Ecclesiæ, essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porro nomen Cardinalis idem fere significare videtur quod Principalis, sive is a quo alii pendent, ut a cardine ostia dependere solent. Hinc enim et virtutes Cardinales, et venti Cardinales, et puncta cœli Cardinalia dici solent, et Augustin lib. I de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Do-

natistas appellavit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Calvino loco notato docet, hoc nomen tempore sancti Gregorii proprium fuisse Episcoporum, proinde non recte nunc tribui Presbyteris et Diaconis, aut solis Episcopis Romanæ Curie : « Hic titulus, inquit, Gregorii ætate in solos Episcopos competebat. Nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Ecclesiæ, sed aliis quibuslibet eos attribuit, ut in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quam Episcopus. » Hæc ille. At Calvino in exploratum errorem incidit; nam S. Gregorius lib. V, epist. 11. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinalium, et lib. XI, epist. 34. ad Joannem Episcopum Syracusanum meminit Presbyterorum Cardinalium, et Joan. Diaconus lib. III vitæ S. Gregorii, cap. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus fecerat. Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium, Episcopum et Cardinalem.

Leo IX, Pont. Max. in epistola ad Michaellem, cap. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quod summo Pontifice proxime adhæreant, qui est veluti cardo totius Ecclesiæ. Nam ut in cardine ostium vertitur et regitur ac sustentatur, sic etiam a summi Pontificis providentia et firmitate tota Ecclesiâ pendet. Hæc vero explicatio recte docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris et per antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cum constet etiam alibi esse et fuisse qui dicebantur Cardinales, ut patet ex Gregorio, locis citatis, lib. V, epist. 11, et lib. XI, epist. 34. et ex Concilio Meldensi, can. 54.

Onuphrius in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros et Diaconos Cardinales dici esse eos, qui præerat aliis Presbyteris vel Diaconis ejusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri vel Diaconi in illa Ecclesiâ; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesiâ, sed Præses tantum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrii explicatio non videtur vera. Nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, ut patet ex Synodo prima sub Symmacho, in qua subscriptiones ponuntur Presbyterorum Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, et multi inveniuntur ejusdem tituli, ita ut sint tituli 28, Presbyteri autem

titulares 67; item ex Synodo S. Gregorii, quæ habetur lib. IV registr. cap. 88. ubi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, et inter eas tres inveniuntur titulo sanctæ Balbinæ, duo sancti Damasi, duo sancti Sylvestri, duo sanctorum Apostolorum. Non igitur is tantum Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea, tempore S. Sylvestri, septem tantum Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon 14. Concilii Neocæsariensis, ubi definitur, in qualibet civitate, quamvis magna, septem tantum debere esse Diaconos, et tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, ut patet ex Concilio Romano sub Sylvestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat aliis Diaconis ejusdem Ecclesiæ. Adde postremo, quod juxta hanc Onuphrii explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales; Non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quod præsit aliis Episcopis suæ diocesis, sicut Presbyter Cardinalis, quod præsit Presbyteris sui tituli, nam non sunt in una diocesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primo impositum esse loco, et a loco derivatum ad personas. Dicebantur enim tituli Cardinales, quedam Ecclesiæ principales, ubi Baptisma conferebatur; et dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium. Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiâ regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconus Cardinales erant loca quedam principalia in urbe distincta juxta numerum regionum, et qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi, ab Ecclesiâ videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales; Et inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conveniebant, et eidem Pontifici a Consiliis erant præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

Quod autem a loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. ubi sic legimus, ut titulos Cardinales in urbibus vel suburbis constitutos Episcopus canonice ordinet et disponat. Item ex Joan. Diacono in vita S. Gregorii lib. III, cap. 11. ubi sic ait : « Cardinales violenter in Parœciis ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius revocabat. » Ubi Cardinem vocat Cardinalem titulum sive Ecclesiam.

Ac de nomine quidem hæcenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, et numerum titularum, Diaconiarum et Episcopatum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Jam de officio, et officii antiquitate breviter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris et Diaconis cæteris; omnes enim Cardinales, aut Episcopales, aut Presbyterales, aut Diaconales officium habent : Alterum officium est summum Pontificem eligere : Postremum eidem Pontifici perpetuo assistere, eumque in regenda universa Ecclesiâ consilio et industria adjuvare. Ex his officiis primum negari non potest, quia sit antiquissimum. Neque id negat Calvino; quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, lib. IV, cap. 7. §. 30. : « Et sane nihil officii tunc habebant, nisi ut in doctrinæ et Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent. » Hæc ille.

At Calvino secum pugnare mihi videtur; nam eodem lib. IV Institut. cap. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse usum in Ecclesiâ, ut Presbyteri eligerent Episcopum, et cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, ut nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quam Consul in Senatu : « Presbyteri, inquit, ex suo numero unum eligebant, qui specialiter dabant titulum Episcopi. » Et infra : « Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu. » Hæc ille. Quod si verum est, certe sequitur, ut quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tanquam Senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est autem hoc loco observandum. Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, et ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamen non esse æque antiquum, ut soli Cardinales duobus officiis posterioribus fungantur. Nam a tempore Apostolorum per multos annos, imo etiam per aliquot sæcula, quia pauci erant Presbyteri et Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, et ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere a Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in aliis Ecclesiis non distinguebantur Canonici a non Canonici. Quare Cyprianus cum aliquoties scribat ad

Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros et Diaconos Romanæ Ecclesiæ; et similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri et Diaconi omnes respondent. Vide lib. II, epist. 7. et lib. III, epist. 5 et 21.

Deinde autem cum crevisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad Concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, et aliis quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorii, lib. IV registri, cap. 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV, et ii Titulares omnes, id est, Cardinales. Certum autem est, tunc Romæ fuisse multo plures Presbyteros, quam XXXIV. Nam si tempore sancti Cornelii, circa annum Domini 250, in medio persecutionum, regnantibus idolatris, tamen erant Romæ XLVI Presbyteri, ut ex epistola eiusdem Cornelii refert Eusebius lib. VI histor. cap. 33. certe multo plures erant tempore sancti Gregorii, circa annum Domini 600, quando nullus in urbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, ut supra ostendimus, cum de vocatione Ministrorum ageremus.

Quantum ad tertium, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fere tractant supra citati auctores, sed in hoc tamen fere omnes conveniunt, quod si consideremus ordinis potestatem, major sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliaque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, et Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, si consideremus jurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diocesim, et Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiam, major est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono. Nam in primis major est ordinarie Diocesis Episcopi, quam titulus Cardinalis; ac præterea Episcopus in sua Diocesi amplissimam habet jurisdictionem tanquam proprius et ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi etc. At Cardinalis Pres-

byter et Diaconus, cum in suo titulo sit veluti Parochus, Episcopo subjectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

At si consideremus regimen Ecclesiæ universalis, major est Cardinalis Presbyter vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen universalis Ecclesiæ, nisi rarissime, id est, cum ad generale Concilium convocantur. At Cardinales fere quotidie præsto sunt Pontifici, neque ullum negotium majoris momenti sine eorum Concilio peragitur. Et quia hinc fit, ut Episcopi a Cardinalibus, ut summi Pontificis cooperatores, judicentur, creentur, deponantur, non autem contra Cardinales ab Episcopis; propterea absolute Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit. Atque hanc rationem ut præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IV in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quæ exstat apud Dominicum Jacobatum, lib. I de Conciliis, art. 12. Et ante Eugenium, S. Bernardus lib. IV de consideratione, de Cardinalibus loquens: « Veniamus, inquit, ad collaterales, et coadjutores tuos. Hi seduli tui, hi intimi tui. » Et infra: « An non eligendi de toto orbe, orbem iudicaturi? » Et in epist. 188. ad Cardinales scripta: « Nulli dubium, inquit, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. » Et infra: « Agite pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua polletis, pro potestate, quam accepistis etc. » ubi apertissime agnoscit S. Bernardus majorem in Cardinalibus, quam in Episcopis potestatem.

Sed occurrit Calvinus loco notato, lib. IV, cap. 7. §. 30. et objicit tria testimonia: « Video, inquit Calvinus, fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longe antecellunt. Notum est illud Augustini epistola decimanona ad Hieronymum: quamquam secundum honorem vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio major sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Hic certe Romanæ Ecclesiæ Presbyterum ab aliis minime discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis. Idque eousque fuit observatum, ut in Concilio Carthaginiensi, cum duo adessent Legati Romanæ sedis, unus Episcopus, secundus Presbyter, hic in ultimum locum rejectus fuerit. Verum ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri ultimo loco sedent, et seor-

sum subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent. » Hæc ille.

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio majorem esse, sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinali esse majorem, non quod Presbyter sit major Episcopo, sed quod Cardinalis major sit non Cardinali. Nam aliqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem, et Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

« At, inquit Calvinus, Augustinus non quemvis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romanæ Ecclesiæ Episcopo postponit. »

Respondeo, S. Hieronymum non Romanæ Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse; id enim ipse testatur in epist. 61. ad Pammachium, de erroribus Joannis Hierosolymæ Episcopi. Neque repugnat quod ipse aliquando Romæ fuerit, et Damasum Pontificem juverit in epistolis scribendis, ut ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, sive Ecclesiam regendam, ut Cardinales habent; Quocirca cum jam Roma redisset, et in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium adversus Joannem Hierosolymitanum, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse. Et sane, si potuisset vere dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Joanni Episcopo Hierosolymæ demonstrare, se Presbyterum fuisse majoris cujusdam Ecclesiæ, quam Hierosolymitana esset; et proinde se non reliquisset suam Ecclesiam, ut in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quaereret: « Ob id, inquit, et ego Antiochiam, et ille Constantinopolim, urbes celeberrimas, deseruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, sed ut in agris et in solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus. » Hæc ille. Cum igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certe sanctus Hieronymus libenter dixisset, si id vere dicere potuisset: ob id et ego Romam, et ille Constantinopolim etc.

Neque etiam testimonium Concilii VI Carthaginiensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Concilio Nicæno, in

Ephesino, in Chalcedonensi, in VI, VII et VIII Synodo generali Romani Presbyteri sederunt ante Episcopos. Sed quamquam hæc ita se habeant fateor tamen, olim Episcopos quoscumque prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, imo etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, ut Onuphrius recte docet in libro de Cardinalibus, et apertissime colligitur ex lib. I, cap. 7. vitæ S. Gregorii.

Postea tamen mutatus est ordo, et cepti sunt Cardinales Episcopis anteponi, et Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum; ejus mutationis duplex ratio assignari potest. Una, quod ad solos Cardinales devoluta sit electio summi Pontificis. Nam quo tempore Pontifices eligebant Clerus et populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At posteaquam ceperunt soli ipsi eligere, et etiam soli ipsi, ut plurimum, eligi, non sine causa cepit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quam antea.

Altera causa est, quod soli Cardinales ceperint adesse summo Pontifici in Consiliis. Nam antea Cardinales neque soli, neque primari Consilii Pontificis erant; siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis, summi Pontifices ad graviora negotia Ecclesiæ dijudicanda cogebant Concilia nationalia Episcoporum Italiæ, quibus Conciliis intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis Conciliorum, ubi plurima inveniuntur Concilia Romana, sive Lateranensia, celebrata ab anno Domini 300 ad 800.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponebantur, cum eo tempore non minus, imo magis Pontificem juvarent in Ecclesia universalis regenda Episcopi, quam Cardinales. At postea creverunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cum accessisset principatus temporalis, tempore Pipini et Caroli Magni: proinde egebat summus Pontifex Consiliorum ope multo sæpius, quam antea. Neque poterat tam sæpe convocare Concilia Episcoporum, quam necesse erat, Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat Consilio. Itaque usi docente, et necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis ceperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, et res tota redigi ad senatum Cardinalium. Potuissent an-

tem hoc fieri, et recte factum esse, in dubium revocari non potest; nam non tenetur Pontifex hos potius, quam illos in Consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consecuta sunt. Primum, quod habeat nunc summus Pontifex senatum in promptu, ita ut possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus gravissimis deliberare. Alterum, quod hoc fiat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum saepe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia Pastorum perniciose est. Tertium, quod habeat Consiliarios magis instructos, et exercitatos, cum hæc sola et assidue tractent. Facta autem legitime hac mutatione concilii Pontificii ab Episcopis, et Cardinalibus ad solos Cardinales; mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem hujus loci repugnantiæ verborum Calvinii in extrema disputatione cap. 7, lib. IV Insitut. annotare. Nam in ultimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem: « Nescio, inquit, qui factum sit, ut ita subito in tantam amplitudinem. » Et mox infra: « Nunc adeo mutata sors est, ut facti sint Regum, et Cæsarum cognati. Nec dubium est, quin una cum suo capite sensim creverint, donec ad hoc dignitatis fastigium evecti fuerunt. » Hæc ille. Qui tamen continuo subjungit contrarium: « Impleri, inquit, in illis oportuit quod de talibus ait Malachias: Vos recessistis de via, et offendere fecistis in lege plurimos; propterea ecce ego dedi vos contemptibiles et viles omni populo. » At quomodo, quæso, ista coherent, ut in summum fastigium amplitudinis creverint Cardinales, ita ut Regum ac Cæsarum cognati facti sint et tamen contemptibiles ac viles evaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPUT XVII.

De Chorepiscopis.

Diximus de distinctione et officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habent in Ecclesia; nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum

nomen et officium olim in usu erat, nunc autem pene interiisse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, ut nunc fere Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, ut Damasus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. Nam *Χορη* Græce oppidum ac regionem significat. Vel potius, ut concilium Neocæsariense canone 13. et Antiochenum can. 8. docent, quasi Vicarii Episcopi, vel Vicarii Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti; *Χορη* enim locum etiam significare potest. Porro ejusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros et Diaconos ordinare, nec Chrisamate fidelium fronte inungere, nec templa, aut altaria consecrare. Cætera fere omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, ut cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. et Antiocheno, can. 10. et Hispalensi II, can. 7. item ex Damaso in epist. 3. Leone epist. 86. alias 88. et Joanne III, in epistola ad Episcopos Germaniæ et Gallia.

Sed quæstio hoc loco occurrit. An Subdiaconos ordinare Chorepiscopi aliquando licerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis assertur. Contra autem, id eis minime licuisse, Damasus Papa in epist. 3. æque disertis verbis affirmat; Concilia et Pontifices cæteri supra citati negant licere Chorepiscopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis, cæterisque ordinibus nihil expresse dicunt.

Respondeo, quosdam fuisse Chorepiscopos, qui vere Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diocesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui et Suffraganei dici solent. Alios vero Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, ut diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo representarent. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, ut etiam Damasus annotavit in epist. 3. nam ita incipit Canon: « Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperant, et, ut Episcopi, sunt ordinati etc. » ubi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantum, qui a pluribus Episcopis, ritu Pontificum sunt consecrati. Præterea in eodem canone Concilium non solum his

Chorepiscopis permittit, ut Subdiaconos absolute ordinet, sed etiam ut Presbyteros et Diaconos ordinare possint, si id Episcopus loci permiserit, ex quo certe sequitur eos, Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porro in fine illius canonis, ubi legimus (Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est) non de iisdem Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere. Voluit enim Concilium legem statuere, ut deinceps Chorepiscopus ordinetur ab uno Episcopo, et proinde Presbyter sit, non Episcopus. De quo genere Chorepiscoperum loquitur Damasus in epist. 3. cum dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cætera autem Concilia et Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, et de subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cum sit uterque sacer ordo, et saepe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si evidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, ut Subdiaconos ordinent; dicendum erit, id fuisse privilegium et dispensationem quandam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, ut presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, ut Ambrosius scribit de Sacerdotibus Ægypti, in commentario cap. IV. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione et officio Clericorum.

CAPUT XVIII.

De celibatu Sacerdotum: Sitne jure divino annexus sacris ordinibus celibatus, an non?

Sequitur quarta Disputatio, quæ est de celibatu, seu continentia hominum sacerdotum, quæ quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit, sitne jure divino annexus celibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, utrum saltem jure Apostolico, ac rectissime, id factum sit. Postremo, num Digami Apostolica lege arceatur a sacris ordinibus.

Ac, ut a primo incipiamus, Joannes Major in IV, dist. 24, quæst. 2. de jure divino esse putavit, quod votum Sacerdotum solemnè sit, ac proinde indispensabile esse. Idem fere

docuit Clichtovæus lib. de continentia Sacerdotum, cap. 4. et sequentibus, ubi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohererent. Unum est, de jure divino esse, ut qui est sacris ordinibus initiatus, non possit uxorem ducere, neque in hoc ullam dispensationem cadere posse. Alterum est, eos, qui uxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, et a Siricio Papa primum editum, nec unquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus uti uxoribus, quas ante ordines duxerant, usque ad tempora Sirici; in Ecclesia autem Orientali, et nunc licere, et semper licuisse.

At B. Thomas in 2. 2. quæst. LXXXVIII, artic. 11. diserte docet, votum continentiae esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Cajetanus in opusculis, tom. I, tract. 27. et Sotus lib. VII de justitia, quæst. 6, artic. 2. ubi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, non quidem proprie divinum esse, sed tamen esse Apostolicum, et in tota Ecclesia a temporibus Apostolorum, longo tempore esse servatum. Sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc solum breviter probandum est, non jure divino, sed humano dumtaxat prohiberi esse conjugium Sacerdotibus, et proinde in hoc dispensari posse.

Probatum primo, ex altero eorum, quæ Clichtovæus asserit: non est de jure divino, ut conjugati, si ordinentur, ab uxoribus suis abstineant; igitur neque est de jure divino, ut Sacerdotes non ducant uxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiae suæ, sed ratione officii sui exercitii conjugalis; si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus conjugium, certe prohibuisset propter actum conjugalem, qui hominem reddit totum carnalem, et ineptum ad divinam; nec non propter sollicitudinem domus, et liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum Sacramentum conjugii, vel propter contractum matrimonii, qui celebratur solo consensu animorum, et est res brevissima et honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus jure divino habere uxores, quas ante ordinationem duxerant, et eis uti maritorum more: Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde,

quod rationes, quas Clichtovæus pro se adducit, omnes sumuntur a puritate munerum sacerdotialium, cui certe non repugnat, uxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem jure divino prohibitum, ne Sacerdotes utantur uxoribus, quas duxerant ante ordinem, conceditur a Clichtovæo. Sed propter quosdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertissime ex eo, quod Ecclesia Romana multis jam sæculis permisit Græcis Sacerdotibus usum uxorum, quas ante ordinationem duxerant, ut patet ex capite. Cum olim, de Clericis conjugatis. Adde Gregorii testimonium, lib. I, epist. 42. ubi permittit Subdiaconis, ut libere utantur uxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps ejusmodi ordinari, nisi continentiam voveant.

Secundo probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exstat præceptum. Nam in Testamento veteri Sacerdotibus licitum erat uxores ducere. In novo autem nihil de hac re Dominus locutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, et Titum, jubet Episcopos et Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus præcipit, non divinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deuter. cap. XXXIII. benedictionem Moysi, in qua dicitur de Levitis, id est, ut ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis; Qui dixerunt patri suo et matri: Nescio vos et filios ignoraverunt. At istud, divinum vaticinium, non divinum præceptum est; sive enim lege divina, sive humana fiat, ut Sacerdotes uxoribus careant, impletur vaticinium Moysi.

Proferunt deinde illud Christi Luca XXI: *Videte, ne graventur corda vestra crapula, et ebrietate, et curis hujus mundi* (1): quod ad Sacerdotes præcipue spectare testatur Leo, serm. 8. de jejunio decimi mensis. Sed in hoc aperte falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad nos præcipue, quibus Dies Domini jam est vicinior. Deinde, cum Paulus I. Timoth. III. jubet Episcopum eligi: *Qui domui suae bene præsit, et filios habeat subditos in omni castitate* (2); nec tamen contraria Christo doceat: certe non jubet Christus

ulli, ne habeat curam uxoris ac liberorum, sed ne gravetur nimia sollicitudine.

At inquirunt, ratio naturalis dicitur, ministerium purissimum a continentibus esse peragendum. Respondeo, dicitur id quidem rationem, sed ut rem convenientem, non ut omnino necessariam.

Tertio probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. ubi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi uxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de jure divino; nec enim Episcopi in jure divino dispensant. Estque hoc Concilium antiquissimum, et confirmatum a Leone Papa, dist. 20. can. de libellis. Accedat postremo, quod Concilia, et Patres in sequenti capite produendi, passim testantur, hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legitur in Concilio Tridentino, sess. XXIV, can. 9 (3).

CAPUT XIX.

Celibatum jure Apostolico rectissime annexum ordinibus sacris.

Jam vero de altera questione; An recte factum sit, ut celibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; unus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, et nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine uxore vivit.

Hujus erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, unum ex septem primis Diaconis. Sed quidquid de hoc sit, constat, Vigilantium hunc errorem expresse docuisse; de quo sic B. Hieronymus initio lib. contra Vigilantium: « Proh nefas, inquit, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordiantur Diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli coelibis credentes pudicitiam. » Hunc errorem receperunt Patres Concilii Trullani, circa annum Domini 700, ut patet ex can. 13. ubi profana illa Synodus damnat nomi-

nam canones Romanæ Ecclesie, et contrarium statuit, nimirum ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, et cum eis vivant postea, in sacris ordinibus constituti. Tempore hujus Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est et confirmatus tempore Leonis IX. quando dissidium Græcorum a Latinis maxime crevit in nullis aliis articulis. Unde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrime defendebat.

Posterior error longe gravior est. Non solum licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, uxorem ducere. Hujus erroris fundamenta quedam jecit Jovinianus, qui docuit, virginitatem non præstare matrimonio; inde enim sequebatur, frustra Sacerdotes velle carere uxoribus. Unde etiam quedam Sanctimonialia, Joviniano audito, nupserunt, ut B. Augustinus refert lib. de hæresibus, cap. 82. Hæc tamen hæresis mox extincta fuit, nec usque ad deceptionem aliquis Sacerdotis pervenit, ut ibidem Augustinus ait.

Primus autem qui docuit aperte, licere post ordinationem uxorem ducere, fuit Joannes Wiclefus, ut refert Thomas Waldensis tom. II de Sacramentis, cap. 128. et 129. et tom. III de Sacramentalibus, c. 66 et 67. Eum secuti sunt Lutherus in lib. de abroganda Missa privata; Pomeranus in lib. de conjugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centuriis singulis, cap. 7. et nominatim Centuria XI, cap. 7, col. 389. ubi dicunt, hanc esse hæresim maxime pestiferam omnium, quæ unquam Christianum regnum perturbavit. Item Beza, et Martyr in primam ad Corinthios VII. Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, art. 23 et in Apologia ejusdem articuli, Calvinus lib. IV. Instituti, cap. 12, §. 23. Brentius in Confessione Wirtembergensi, capite de conjugio; Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonii, utile esse judicat, si Sacerdotibus jus conjugii concedatur, et idem sensisse videtur Panormitanus, Catholicus aliqui et doctus auctor, in cap. Cum olim, de Clericis conjugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilii Tridentini, de celibatu Sacerdotum copiose tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex aliis ejus operibus conjectura faciendi est, nihil

aut parum admodum addet ad ea, quæ Centuriatores et Calvinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentie annexum esse ordinibus sacris, ita ut nec ducere uxores, nec uxori- bus antea ductis uti liceat post ordinationem; positivo quidem jure, sed antiquissimo et æquissimo, et quod nullo modo expedit, ut hoc tempore relaxetur.

Probatur primo, Scripturis; ac primum Paulus in epist. ad Titum, cap. I: *Oportet, inquit, esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem* (1). Ubi notandum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græce esse *σωφρον*, quod, ut Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, et prudentem, sobrium, castum significare potest; hoc autem loco significare potest; hoc autem loco significat castum. Quia vero castitas etiam conjugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, *continentem*; quod ibidem B. Hieronymus exponit ab uxoris amplexibus. Idem in epist. II ad Tim. cap. II: *Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Jesu, nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus* (2). Ille Apostolus Episcopo præcipit, ut strenue militet Deo; deinde dicit, non posse eum bene militare Deo, si se implicaverit negotiis secularibus, qualia certe esse nuptias, nemo negare potest. Nam, ut S. Basilus pulchro docet in præmio constitutionum Monasticarum: « Nuptiæ pedicæ sunt. » Idem Apostolus I. ad Corinthios VII. jubet, conjugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, ut orationi instare possint; Ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. I ad Titum, et lib. I in Jovinianum, eum præcipere Episcopis, et aliis hominibus sacris, ut perpetuo a nuptiarum opere vacent, cum quotidie orationi insistere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco utuntur Origenes homil. 23. in Numer. et Epiphanius hæresi Catharorum.

Præterea in veteri Testamento, continentiam ab uxoribus videmus in primis fuisse requisitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam sanctam tractaturi erant. Nam Exod. XII. præcipitur, ut comesturi Agnum Paschalem renes suos accingerent, quo significabatur, ut Gregorius exponit homil. 22. super Evangel. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exod. XIX. cum populus legem a Deo

(1) Luc. XXI, 34. — (2) I. Timoth. III, 4. — (3) Qui de celibatu plura desiderat, adeat: *Nature et virginité*, par le docteur Ennemond Dufoux; *Du célibat ecclésiastique*, par Mgr Pavy, évêque d'Alger, et *Recherches historiques sur le célibat*, par Mgr Jager, camérier du Pape.

(1) Tit. I, 8. — (2) II. Tim. II, 3 et 4.

accepturus esset, ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxori vestris* (1). Quo testimonio utitur Ambrosius lib. I de officiis, cap. ultimo, ad probandam continentiam Clericorum.

Item Exod. XXVIII præcipit Deus, ut Aaron et filii ejus cum ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis a renibus usque ad fœmora tecti essent; quo exponit Beda, lib. III de tabernaculo cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes novi Testamenti aut virgines esse, aut contracta cum uxoriibus fœdera dissolvisse. Item I. Reg. XXI. noluit Achimelech Sacerdos dare Davidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ab uxore aliquamdiu se continuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. I ad Titum, perpetuum requiri in Sacerdotibus continentiam, etiam ab uxoriibus, qui corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, alisque tradunt.

Denique ex lib. I Paralip. cap. 24 et Luca I colligitur, Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, et toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, a domo et uxore abfuisse. Ex quo deducit Siricius Papa in epistola ad Himericum, et Innocentius I in epistola ad Victricium, necnon Beda in cap. I Lucae, quod si illi tempore, quo ministrabant, ab uxoriibus abstinere, omnino decere, ut Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab uxoriibus se contineant.

Hoc ultimum argumentum solvere conatur Calvinus, lib. IV, cap. 42, §. 23. ac dicit, Sacerdotes Leviticos ἀγαπᾶν, Christi fuisse, id est, figuram Christi gessisse, et quia Christi excellentiam et sanctitatem exacte referre non poterant, jussos fuisse ultra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cum per Christi adventum figura, atque umbra cessaverint.

At solutio parum valet. Nam sicut Levitici Sacerdotes, Christi venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Christiani Christum, qui venit, representant. Sacerdos enim, dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet, et propterea sacrificans, non dicit: Hoc est corpus Christi, sed: Hoc est corpus meum. Ipse enim Christum eo loco agit; id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria

causa, cur Sacerdotes Levitici deberent abstinere ab uxoriibus, quia gerebant Christi figuram, sed quia Domino ministrabant. Exodi XIX: *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, sanctificentur, ne percutiat eos* (2). Nam aliqui David semper erat Christi figura, et tamen tunc solum jussus est abstinere ab uxore, quando panem sanctum comesturus erat, ut diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt ultra humanum modum se purificare, quanto magis purificari debebunt, qui Christum ipsum quotidie tractant.

Probatum secundo, testimonii Conciliorum antiquorum totius Ecclesie. Ac primum Ecclesie Orientalis. Habemus Concilium Ancyranum celebratum ante annos 1200. can. 40. ubi dicitur: « Diaconus qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle uxorem habere, non posse post ordinationem eam ducere; Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. » Item Concilium Neocæsariense paulo post celebratum, cap. I: « Presbyter, inquit, si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. » Concilium Nicænum I. can. 3. interdicat Episcopo, Presbytero, et Diacono ne domi mulierem ullam habeat præter matrem, sororem, amitam. Nulla uxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si uxori esse possunt? Nonne uxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus Trullana, can. 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam, uxorem ducant, et can. 48. præcipit, ut Episcopus non cohabitent uxori.

Ecclesie Africane habemus insigne testimonium. Concilium enim Carthaginiense II, can. 2: « Omnibus placet, inquit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contractant, pudicitie custodes etiam ab uxoriibus se abstinere. » Et ratio ibi redditur: « Ut quod, inquit, Apostoli decernerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. » Hoc testimonium non solum refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de sacerdotum continentia a Siricio incepisse. Isti enim Patres ab Apostolis incepisse dicunt. Item Concilium Carthaginiense V, can. 3. et

Concilium Africanum, can. 37. idem constituunt.

Ecclesie Italice habemus Concilium Romanum sub Sylvestro I. quod canon. 8. prohibet Subdiaconis, ne uxores ullo modo ducere audeant.

Ecclesie Gallicæ habemus Concilium Arelatense II, ante annos 1700 celebratum; in quo can. 2. cavetur, ne ullus conjugatus, ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab uxore promiserit. Item Concilium Turonense I, canone 1 et 2. et Turonense II, canone 20. Agathense, cap. 9. et Aurelianense III, can. 2: « Ut nullus, inquit, Clericorum a Subdiacono et supra, propria, si forte jam habeat, misceatur uxori. »

Ecclesie Hispanice habemus Concilium Eliberitanum ante tempora Siricii, can. 33: « Placuit, inquit, in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abstinere se a conjugibus, et non generare filios. » Toletanum II, cap. 1 et Toletanum IV, cap. 26 et Toletanum VIII, cap. 6. etiam Subdiaconis usum uxorum prohibent.

Denique Ecclesie Germanicæ habemus Concilium Aquisgranense tempore Ludovici I, cap. 6. Concilium Wormaciense, cap. 9: « Placuit, inquit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, et Subdiaconi abstinere se ab uxoriibus, et non generent filios. » Denique Concilium Moguntinum tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 40. statuit, ut nulla penitus mulier, ne soror quidem, aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana, artic. 23. cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos 400, primum esse legem celibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos 700 celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium est, quod in Apologia dicit, legem de celibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed a solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

Probatum tertio, testimonii veterum Pontificum. Clemens I. in Canonibus Apostolorum, can. 27: « In nuptiis autem qui ad Clerum proveci sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo. » Quod autem de lectoribus et cantoribus dicitur, idem de aliis minoribus ordinibus intelligitur, cum sit omnium eadem ratio. Calixtus I. apud Gra-

dianum, dist. 27. can. Presbyteris: « Presbyteris, inquit, Diaconis, Subdiaconis, et Monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicitur. » Siricius in epistola ad Himericum, cap. 7. (quod etiam Calvinus fatetur) prohibet cum uxore commercium iis qui sunt in sacris. Idem paulo post confirmavit Innocentius I. in epistola ad Victricium, cap. 9. et in epist. ad Exuperium, cap. 1. Idem Leo I, in epist. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonice, cap. 4. et in epist. 90. ad Rusticum Narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epist. 42. lib. I et epist. 34. libri III. Idem Zacharias Papa in epist. ultima, ad Bonifacium Episcopum Germanie, ante annos 800. Unde etiam apparet clarius Philippum mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I, in epist. ad Anastasium, quia non solum Lutheranos, sed etiam Græcos, evidenter coargunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo: « Omnium, inquit, Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesie vacante culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentie puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares et inuupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus exstat a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo, tertio servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se a voluptate uxoria, necdum frænasse detegitur? » His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ exstant Codice de Episcopis, et Clericis, leg. eum qui, et sequentibus, item in Authenticis de Monachis.

Probatum quarto, testimonii veterum Patrum Græcorum et Latinorum. Origenes homil. 23. in librum Numeri: « Certum est, inquit, quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt, unde videtur mihi quod illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti et perpetuæ se deoverit castitati. » Eusebius lib. I demonstrat. Evang. cap. 9: « Verumtamen, inquit, eos qui sacriati sint atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps seipso a commercio uxoris decet etc. »

(1) Exod. XIX, 15. — (2) Exod. XIX, 22.

Epiphanius ad finem operis contra hæreses : « Sanctam, inquit, sacerdotium ex virginibus, ut plurimum, aut ex solitariis, aut si hi ad ministerium non suffecerint, de his qui se a propriis uxoribus continent, et si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi. » Item hæresi 59. quæ est Catharorum? « Sed, inquit, et adhuc viventem et liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, et Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum : maxime ubi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, et Diaconos, et Hypodiaconos : At hoc non est juxta Canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. »

Chrysostomus homil. 2. de patientia Job : « Dixit, inquit, unius uxoris virum, non ea ratione, ut id nunc in Ecclesia observetur ; oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. » Gregorius Nyssenus libro de virginitate cap. ult. : « Quomodo, inquit, Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, ut munus offerres, unctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? Ac si Deum tibi apparere expetis, quid in causa est cur Mosem non audias, qui populo edicit, ut a nuptiis purus sit, quo Dei aspectum comprehendat? » Cyrillus Catechesi 12 : « Si, inquit, qui apud Jesum bene fungitur sacerdotio, abstinet a muliere : ipse Jesus quomodo ex viro, et muliere proditurus esset? » Oecumenius in cap. III. primæ ad Timoth. in illud ; Unius uxoris virum : « Non statuit, inquit, ut ab uxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessario habeat, sed si fiat, inquit, e mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen ut vocatus ad Episcopii munus, illud compleat ; quod qui habent uxores, sint tanquam non habentes. »

Jam ex Latinis. Cyprianus, sive quicumque est auctor, in lib. de singularitate Clericorum, affirmat sibi a Domino revelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres ; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (ut Petrus Martyr notavit) sic loquitur : « Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel conjugem, vel cognatam, sic habeat, ut

nulla ancilla intersit etc. » Nam loquitur de conjugē, quæ simul voverit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II Arelatensi, can. 3 : « Si quis de Clericis a gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumperit, a communione alienus habeatur. » Alioqui si Cyprianus uxorem Clericis concederet, qua uti liceret, pugnaret cum toto suo libro, et cum ipso titulo : « De singularitate Clericorum. »

Ambrosius lib. I de officiis, c. ult. : « Inoffensum, inquit, exhibendum, et immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio conjugali, sacri ministerii gratiam recipientis. Quod ideo non præterivi, quia in plerisque additioribus locis, cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt. » Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem : « Habentem, inquit, filios, dixit Apostolus, non facientem etc. » Et in cap. I, epist. I ad Timotheum : « Deinceps, inquit, ab usu femine cohibentur etc. »

Hieronymus lib. in Vigilantium circa initium : « Quid facient, inquit, Orientis Ecclesie? quid Ægypti, et sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerint, mariti esse desistant? » Idem in fine Apologiæ pro libris contra Jovinianum : « Episcopi, inquit, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium pudici. »

Augustinus lib. II de adulterinis conjugis, cap. 20 : « Solemus, inquit, eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur invitati, eamque susceptam usque ad debitum finem, Domino adjuvante perducunt. » Vide totum locum. Auctor questionum veteris et novi testamenti, qui non est Augustinus, ut titulus præsefert, sed aliquis antiquior, questione ultima sub finem : « Si licet, inquit, et bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere? » Et prolixè causam reddit.

Gregorius præter decreta supra citata lib. VI, cap. 1. in lib. Regum, errare dicit eos, qui propter verbum Pauli : *Unusquisque uxorem suam habeat* (1), putant licere Ecclesiasticis uxores habere. Gregorius Turonicus lib.

(1) I. Cor. VII, 2.

IV hist. cap. 4. refert quemdam Comitē, qui dimissa uxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad uxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorus lib. II de officiis divinis, cap. 10 : « Placuit, inquit, sanctis Patribus, ut qui sacra mysteria contrectant, casti sint, et continentes ab uxoribus, et ab omni carnali immunditia sint liberi. » Hæc de Subdiaconis dicit. Similia docet de Diaconis, et Presbyteris cap. 5 et 8. Ex quibus locis intelligi possunt ea verba capituli secundi : « Castimoniam corporis perpetuo servent, aut unius matrimonii vinculo fœderentur. » Hæc enim dicuntur de Clericis in universum, tum majoribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuo esse continentes, si majoribus ordinibus initiati sint, aut unius matrimonii vinculo copulari, si minoribus.

B. Anselmus in epist. 8. asserit recte a Gregorio VII prohibitum fuisse, ne ulli interesset Sacris sacerdotum conjugatorum. Beda lib. III de tabernaculo, c. 9 : « Nemo potest, inquit, vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum uxore matrimonii fœdera solverit. » Denique, ut recentiores omittam, Arator Subdiaconus Vigilii Papæ ante annos 1000, in lib. in Acta Apostolorum cap. 30, posteaquam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, ut solum ad tempus ad uxoribus se continerent, subdit :

Ecclesie nunc alma fides sine fine pudicos Pontifices jubet esse suos etc.

His testimoniis accedant exempla eorumdem. Nam a tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri, alique Ecclesiastici, quorum vitas habemus, et quos unquam laudatos audimus, continentes fuerunt, neque ullum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdeburgenses quidem diligentissime quæsierunt omnibus sæculis aliquos, qui uxorem duxerint post susceptos ordines, et multa exempla proferunt, Centuria IV, V, VI, VII, VIII, IX, X et XI. initio capituli septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent intelligi de uxoribus, quas antea duxerant, ut de Gregorio, patre Gregorii Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, ut quod proferunt ex Concilio Toletano IV, cap. 42. vel sunt exempla eorum qui reprehendun-

tur, ut quæ proferuntur ex epistola Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, ut cum dicunt Cent. V, cap. 7. Presbyteros Macedoniæ duxisse uxores, teste Innocentio I, epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippus in lib. de coelibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio usos ex epist. Polycrati, apud Eusebium lib. V hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex parentibus suis fuisse Episcopos, sequè octavum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox *συνεργός*, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio usos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. Primo, errare Clivovæum et alios, qui putant legem continentie impostam Clericis primum a Siricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebii, Epiphanius, et aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Siricio. Secundo, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, ut patet ex iisdem auctoribus, necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, et Leone locis citatis. Tertio, mendacium esse, et quidem impudentissimum Calvini lib. IV instit. cap. 42, §. 25. ubi dicit omnes veteres Patres approbasse conjugium in ordine Episcopali. Nam Patres plurimi citati, et Concilia plurima contrarium statuunt, et nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatum jam quinto ratione ; cum enim conjugium vehementer impediatur Ecclesiastica munera, æquum fuit, ut sacerdotibus, aliisque sacris hominibus conjugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, oram pauperum gerere, et similia, quæ rite exerceri non possunt, ut Apostolus ad Titum c. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus, continens, doctus.

Jam vero matrimonium impedit in primis, ut Hieronymus dicit lib. I. in Jovinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, et sanctitas in eo requiritur, ut Chrysostomus explicat lib. VI. de sacerdotio. In actu vero conjugii negari non potest, quin admixta sit quedam impuritas et pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamvis enim Calvinus, loco notato, vociferetur contra Siricium, qui conjugium sacerdotum pollutionem vocavit, ta-

men non solum conjugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non conjugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, et turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, et verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper querit, ut notavit B. Augustinus lib. XIV de civitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, et lectionis, in quo assidue sacerdos versari debet. Oratione enim requirit mentem elevatam, purgatam, et tranquillam; actus autem conjugii, ut B. Augustinus docet lib. XIV. de civit. Dei, cap. 16. maxime hebetat aciem mentis, et deprimit ad inferiora, et perturbat et animam ipsam carnalem quodammodo facit.

Tertio, impedit efficaciam prædicationis, ut Ambrosius docet lib. I de officiis cap. ultim. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas et virgines, qui liberis perpetuo operam dat?

Quarto, impedit curam pastorem, nam qui uxorem, et liberos habet, de illis semper cogitat, et affectus, quo oves suas prosequi deberet, in uxore et filiis totus consumitur, et tamen (ut Ambrosius docet lib. I de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent filii spirituales, quam carnales.

Quinto, impedit curam pauperum, et illam hospitalitatem, et benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui uxorem, et liberos habet, debet eis thesaurizare, et raro inveniuntur conjugati qui superfluum habeant. Adde, quod cum Clericus non possit filiis relinquere beneficia, et tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogentur esse avarissimi, et vendere Sacramenta.

Sexto, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici a Laicis, et esset sicut populus, sic sacerdos. Quod experientia testatur; nam tempore Gregorii VII. cum in Germania cœpissent sacerdotes uxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum secutus est ut passim Laici Sacramenta administrarent, ut Joannes Nauclerus, et alii referunt. Itaque merito B. Epiphanius heresi 39. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Superest argumenta solvere. Ac primum solvam argumenta Calvinii eodem ordine quo ipse proponit.

(1) I. Cor. X, 11; I. Joan. II, 18.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta Calvinii.

Argumentum primum. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, et confirmatur ex Apostolo I. Timoth. IV. ubi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

Respondeo, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit illum ad celibatum absolute suscipiendum, sed solum requirit eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. I. in Jovinianum, et Augustino lib. XXX. contra Faustum, cap. 4 et 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolute nuptias ut malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, et Manichæus.

Sed forte objiciunt, quia Apostolus dicit id futurum in novissimis diebus. Respondeo, novissimos dies intelligi totam hanc ultimam ætatem, quæ est a Christo usque ad judicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt.* Et: *Filii novissima hora est (1).* Adde, quod vox Græca non est *ἰσχυρός* sed *ἰσπίρος*, id est, non in ultimis, sed in posterioribus temporibus. Neque id negare possunt adversarii, nisi velint Manichæos et Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissime nuptias prohibebant. Nec enim illi in ultimis temporibus fuerunt.

Sed objicit Petrus Martyr in lib. de celibatu, et votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. II de moribus Manichæorum, cap. 18. et in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes, et Monachi: et tamen dicit eos notari ab Apostolo, cum ait, doctrinam esse demoniorum, prohibitionem nuptiarum;

Respondeo. Idem Augustinus lib. XXX. contra Faustum, cap. 6. scribit, a Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: « Nec ideo, inquit, vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, aut non valentes, salva amicitia toleratis. » Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos conjugatos, sed etiam laudamus. Ac præterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, ut lamen conceptum, et liberorum procreationem cavendam esse moneant. Quod est nuptias apertissime detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum a Deo institutæ fuisse noscuntur.

Argumentum secundum. Apostolus I. Timoth. III et Tit. I. cum absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, et virtutes, quas in eo requirebat, ausus est conjugium ponere: ait enim, unius uxoris virum esse eligendum.

Respondeo, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat conjugium: ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot Sanctissimi Episcopi hæctenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, et supra diximus: quos certe nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cum idem Paulus, I. Corinth. VII. hortetur ad continentiam, et dicat bonum esse inuptis et viduis, ut sic permaneant, et: *Qui nubit benefacit, qui non nubit melius facit (1)*; quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, et virtutes Episcopi posuisse ut uxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostomus et alii Patres in hunc locum docent, Paulum non fuisse legem, ut episcopi habeant uxores, sed solum ut non habeant, vel habuerint plures quam unam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba: *Unius uxoris virum*, esse accipiendam negative, non positive, ita ut non teneatur Episcopus habere unam, sed teneatur non habere plures feminas una cum uxore.

At, inquit Calvinus, Paulus ibidem, ubi descriperat quales debeant esse Episcopi et Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum uxores. Respondeo, Paulum, ubi di-

cit: *Mulieres similiter pudicæ* etc. vel loqui de mulieribus generatim, ut Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant; ut Chrysostomus et Theophylactus docent, vel si loquatur de uxoris Episcoporum et Diaconorum, loqui de uxoris, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Hebr. XIII citra exceptionem secure pronuntiat, honorabile esse inter omnes conjugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facile in ipsum retorqueri posse, si enim conjugia omnium sunt honorabilia, etiam conjugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, et conjugia adolescentium in jussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Calvinus improbat libro IV, cap. 19. §. 37. Insti. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud *In omnibus*, Græce, *ἑν παντι*. Primo, ut in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, conjugium honorabile est in omnibus, quæ conjugi sunt, sive Sacramentum, sive fidem, sive prolem consideres: ita (Œcumenius in hunc locum. Secundo, ut omnibus significet apud omnes, id est, nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique, in omnibus, id est, in omnibus legitime conjunctis, quicumque illi sint, sive senes, sive juvenes, sive nobiles, sive obscuros, sive Græci, sive Hebræi etc. Ita Theophylactus in hunc locum, et hæc videtur magis litteralis expositio, sed parum refert.

Argumentum quartum. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius, quamvis excellentis functionis sanctitate, indignum esse conjugium, nam eos uxores non solum habuisse, sed etiam circumdixisse testatur Paulus I. Corinth. IX, cui loco etiam addi potest illud Philipp. ult.: *Rogo te etiam Germanæ compar adjuva illas etc. (2)*. Posset enim commode verti, Germana conjux, quod Græce scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis uxorem habuerint, et qui non habuerint. Tertullianus libro de Monogamia, et Hieronymus libro I in Jovinianum existimant præter Petrum, cujus socrum in Evangelio legitimus, nullum alium Apostolo-

(1) I. Cor. VII, 38. — (2) Philipp. IV, 3.